

พระพุทธรูปสำคัญและพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์
ในประเทศไทย

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์

“พระพุทธรูปสำคัญและพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทย”

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์

เกริ่นนำ คติการสร้างพระพุทธรูป

พระพุทธรูปคือรูปเคารพในฐานะตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธรูปจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของศาสนาพุทธและพุทธศาสนิกชนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาสามารถแบ่งมุมมองหลักออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนของรูปแบบศิลปกรรม ที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย อิทธิพลทางศิลปะที่มีการติดต่อ รับ แลกเปลี่ยนกับโลกภายนอก ประกอบกับรสนิยมของช่างในแต่ละท้องถิ่น จึงทำให้เกิดการรังสรรค์งานศิลปะที่มีความแตกต่างกันออกไป เกิดเป็นศิลปะสมัยต่างๆ สกulpture ต่างๆ อีกส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาพระพุทธรูปที่น่าสนใจและไม่มีการพูดถึงมากนัก ในเรื่องของคติและศรัทธาความเชื่อในการสร้างการเคารพบูชาพระพุทธรูป

หลักฐานจากงานศิลปกรรมตั้งแต่อดีตยุคแรกเริ่มมีการรับวัฒนธรรมทางศาสนา การสร้างพระพุทธรูปขึ้นน่าจะมิตติเดียวกันคือประการแรกเพื่อเป็นองค์แทนพระพุทธรเจ้า เมื่อมีการสถาปนาศาสนา สถาน จึงมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานเพื่อเป็นประธานของวัด ในโบสถ์ วิหาร คติการสร้างพระพุทธรูปในลำดับรองลงมาอาจเกี่ยวข้องกับการสืบทอดพระศาสนา ที่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นเพื่อในจำนวนมากๆ หรือสร้างกันเป็นประเพณีเพราะกลัวว่าศาสนาจะสูญไปจากโลก ต้องสร้างพระพุทธรูปขึ้นคราวละหลายๆ อาจประดิษฐานไว้ในวิหารหรือบรรจุไว้ในเจดีย์ร่วมกับพระบรมสารีริกธาตุก็มี คตินี้คงคล้ายกับคติการสร้างพระพิมพ์บรรจุไว้ในเจดีย์ ตามความเชื่อที่ว่า เมื่อพุทธศาสนาครบ ๕,๐๐๐ ปีศาสนาพุทธจะเสื่อมไป วันหนึ่งสฤปเจดีย์ที่สร้างไว้พังลงมาผู้มาพบพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป พระพิมพ์ จะได้รับรู้จักและนำไปบูชาหรือสร้างเจดีย์ขึ้นใหม่สืบไป

คติการสร้างพระพุทธรูปคราวละหลายๆ หรือสร้างขึ้นประจำปี หรือในโอกาสสำคัญ ก็เป็นแบบอย่างหนึ่งที่พบ และประมวลจากหลักฐานที่กล่าวถึงในจารึก เช่น การสร้างพระพุทธรูปขึ้นในโอกาสสำคัญที่มีการสร้างวัดใหม่ ตามที่ปรากฏในจารึกการสร้างวัดในสมัยล้านนา สมัยสุโขทัย มักมีการกล่าวถึงการสร้างพระพุทธรูปไว้ด้วยเสมอ

นอกจากนี้ยังมีคติที่สำคัญในการสร้างพระพุทธรูปเพื่อการอุทิศส่วนกุศล เพื่อสร้างกุศลในบวรพุทธศาสนา หลักฐานจารึกที่ฐานพระพุทธรูปได้พบว่าคตินี้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดี และมีสืบมาทุกยุคทุกสมัยจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งประมวลจากข้อความในจารึกก็จะมีลักษณะคล้ายๆ กัน คือการสร้างพระพุทธรูปเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ใดรวมทั้งผู้สร้าง ญาติ พี่น้อง จำนวนปัจจัยในการสร้าง และการปรารถนาของผู้สร้างที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือขอให้กุศลผลบุญในการสร้างนี้ ส่งผลให้ไปเกิดในชาติหน้าและชาติต่อๆ ไปที่ดีขึ้น ขอให้ถึงยุคของพระศรีอาริย์ และสุดท้ายขอให้ถึงซึ่งนิพพาน หลักฐานจารึกดังกล่าวพบมากในสมัยล้านนา รองลงมาคือในสมัยสุโขทัย ในสมัยอยุธยาพบน้อย อาจเป็นเพราะไม่ค่อยนิยมจารึกที่ฐานพระพุทธรูป หรืออาจจะเป็นเพราะวัสดุที่แตกต่างก็ได้ ส่วนในสมัย

รัตนโกสินทร์ ได้พบหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปที่สำคัญและชัดเจนมากที่สุดในสมัยรัชกาลที่ ๓ ที่สร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องต้นอย่างพระมหาจักรพรรดิ เพื่อการพระราชกุศลอุทิศถวายแด่บูรพมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ โปรดเกล้าฯ ให้มีการจารึกพระนามพระพุทธรูปลงบนสุพรรณบัฏรวมความแล้วแสดงให้เห็นถึงคติที่สืบเนื่องกันมาโดยตลอด

ในปัจจุบันยังมีการสร้างพระพุทธรูปตามคติดั้งเดิมที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ที่โปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างพระพุทธรูปเพื่อการบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ เช่น ฉลองพระชนมายุครบรอบ ครบรอบการเสวยราชสมบัติ การสร้างพระพุทธรูปและพระราชทานไปประดิษฐานยังวัดต่างๆ ที่มีการสร้างใหม่ หรือพระราชทานเพื่อเป็นมิ่งขวัญแก่พสกนิกรอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ ศาลากลางจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ พระพุทธรุทวาราชบพิศ เป็นต้น

ในส่วนของงานราษฎร์ มีการสร้างพระพุทธรูปเพื่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การสร้างเพื่อบำเพ็ญกุศล การเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสสำคัญตามแบบแผนหรือคตินิยมที่มีมาแต่เดิม แต่รูปแบบและการสร้างมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของงานช่างพื้นบ้านที่ร่วมกันสร้างขึ้นตามกำลังศรัทธาและสามารถหาช่างได้ งานศิลปะจึงออกมาในรูปของศิลปะพื้นบ้านที่ยังสะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของสังคมตามคติแบบดั้งเดิมอย่างแท้จริง

พระพุทธรูปสำคัญ

การกำหนดเรื่องพระพุทธรูปสำคัญในครั้งแรกที่มีการกล่าวถึง คือการประกาศบัญญัติรายชื่อพระพุทธรูปสำคัญเรื่อง “ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ” ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ^๑ ต่อมาเมื่อมีการประกาศบัญญัติพระพุทธรูปสำคัญ โดยกรมศิลปากรได้ใช้บัญญัติพระพุทธรูปตามตำนานพระพุทธรูปสำคัญของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทั้งหมดโดยได้เพิ่มเติมบางส่วน ในรายการพระพุทธรูปของกรมการศาสนาและกรมศิลปากรก็เกือบจะเหมือนกันทั้งหมด ซึ่งกรมศิลปากรได้กำหนดเกณฑ์ของพระพุทธรูปสำคัญ^๒ คือ

๑. มีคุณค่าทางศิลปกรรมอย่างสูง คือมีความงามเป็นเลิศตามลักษณะศิลปกรรมในยุคสมัยที่สร้างหรือถิ่นกำเนิดของพระพุทธรูปนั้น
๒. มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การสร้างและอายุ คือเป็นพระพุทธรูปที่พระมหากษัตริย์พระราชวงศ์ หรือบุคคลสำคัญของบ้านเมืองสร้างขึ้น หรือเป็นพระพุทธรูปที่มีมาตั้งแต่โบราณ
๓. พระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพสักการะ เลื่อมใสศรัทธาของมหาชนอย่างสูง

^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๘).

^๒ กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร, *พระพุทธรูปสำคัญ*, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากรจัดพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙-๓๖.

การประกาศเรื่องพระพุทธรูปสำคัญมีสาเหตุมาจากรัฐบาลได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะการพระพุทธรูปเรื่องการสงวนรักษา การสร้างจำลองแบบพระพุทธรูปการเคลื่อนย้ายและประการสำคัญคือการป้องกันการโจรกรรม ด้วยเหตุนี้จึงได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เรื่อง “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการก่อสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติและการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ พ.ศ. ๒๕๒๐” และจากประการนี้เองจึงได้มีรายชื่อพระพุทธรูปสำคัญประกาศแนบท้ายอันเป็นที่มาของพระพุทธรูปสำคัญ เริ่มแรกของประกาศมีรายชื่อพระพุทธรูปสำคัญทั้งหมด ๖๐ องค์ ซึ่งมีที่มาจากรายชื่อที่มีการกำหนดโดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพในหนังสือ *ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ* ต่อมากรมศิลปากรได้พิจารณามีการศึกษาพิจารณาพระพุทธรูปสำคัญเพิ่มเติมตามเกณฑ์ที่กล่าวถึงข้างต้น และประกาศเพิ่มเติม โดยมีรายชื่อพระพุทธรูปสำคัญทั้งสิ้น ๑๓๔ องค์ ตามที่ปรากฏในหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่โดย สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ เรื่อง *พระพุทธรูปสำคัญ*^๓

ในงานศึกษาค้นคว้านี้ได้คัดเลือกพระพุทธรูปสำคัญ จากรายชื่อพระพุทธรูปสำคัญของกรมศิลปากรเป็นหลักในการศึกษา โดยคัดเลือกเฉพาะบางองค์ตามเงื่อนไขความสำคัญทั้ง ๓ ข้อ ของกรมศิลปากรแต่ผู้เขียนจะให้ทำการวิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมกับความสัมพันธ์กับตำนาน และนำเสนอตามลำดับยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นสำคัญ

^๓ เรื่องเดียวกัน.

๑. พระพุทธมหายานีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)

พระพุทธมหายานีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต)

ปัจจุบันประดิษฐานในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
ในพระบรมมหาราชวัง

ของพระเจ้าสามฝั่งแกนพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา โดยค้นพบในเจดีย์องค์หนึ่งในเมือง
เชียงรายได้เมื่อเจดีย์ถูกฟ้าผ่าทำลายลงมา^๔ (เจดีย์วัดป่าเหี้ยะ ปัจจุบันคือวัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงราย)

หลังจากพบแล้วได้มีการอัญเชิญเพื่อจะมาประดิษฐานยังเมืองเชียงใหม่ แต่ก็เกิดปาฏิหาริย์ทำให้
พระแก้วมรกตนั้นต้องมาประดิษฐานอยู่ที่วัดพระแก้วดอนเต้า เมืองลำปาง จนมาถึงรัชสมัยของพระ
เจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๙๘-๒๐๓๐) เมื่อคราวที่สร้างวัดเจดีย์หลวงเสร็จแล้วจึงได้อัญเชิญพระแก้ว
มรกตจากนครลำปางมาประดิษฐานในจระนำขุ่มด้านทิศตะวันออกของเจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่
ต่อมาเมื่อสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระอุปราชแห่งอาณาจักรล้านช้างมาปกครองล้านนาเป็นเวลา
๒ ปี (ระหว่างปี พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๐๙๒) ต่อมาพระราชบิดาเสด็จสวรรคต พระเจ้าไชยเชษฐาจึงเสด็จ
กลับไปครองอาณาจักรล้านช้างพร้อมกับอัญเชิญพระแก้วมรกตไปยังหลวงพระบาง^๕ และภายหลังได้
ย้ายไปประดิษฐานยังวัดพระแก้วในนครเวียงจันทน์ เป็นเวลากว่า ๒๐๐ ปี จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้า
ตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรีจึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจาก เวียงจันทน์มายังกรุงธนบุรีโดย
สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (ต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) และเมื่อย้าย

พระพุทธมหายานีรัตนปฏิมากร หรือพระ
แก้วมรกต มีประวัติความเป็นมา จากตำนานและ
พงศาวดารกล่าวถึงที่มาไว้หลายกระแส โดยส่วน
ใหญ่แล้วกล่าวถึงทางด้านปาฏิหาริย์เป็นสำคัญ ใน
ส่วนที่ปรากฏในตำนานของชาวล้านนากล่าวว่า
พระแก้วมรกตนั้นสร้างขึ้นที่เมืองปาตลีบุตร
ประเทศอินเดีย และได้อัญเชิญไปยังเกาะลังกา
และอาณาจักรต่าง ๆ ได้แก่ พุกาม กัมพูชา ต่อมา
ได้เข้ามายังดินแดนไทยยังเมืองต่าง ๆ คือ ละโว้
อยุธยา กำแพงเพชร จนกระทั่งมาถึงอาณาจักร
ล้านนา เท่าที่พบหลักฐานและสามารถสืบค้นได้คือ
ประวัติพระแก้วมรกตจากพงศาวดารซึ่งกล่าวว่า
ได้พบพระแก้วมรกตในปี พ.ศ ๑๙๗๙ ตรงกับสมัย

^๔ พระยาประชาภิการจักร, (แซม บุนนาค). พงศาวดารโยนก, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๗),
หน้า ๓๔๓-๓๔๕.

^๕ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๓๔๙.

เมืองหลวงมาเป็นกรุงเทพมหานครแล้วจึงได้สร้างพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อประดิษฐานมาจนถึงทุกวันนี้

รูปแบบศิลปกรรมของพระแก้วมรกต

พระพุทธรูปทรมหาณิรัตน์ปฏิมากร (พระแก้วมรกต)
ภาพถ่ายเก่า

วัสดุที่ใช้สร้างพระแก้วมรกตนั้นไม่จัดเป็นมรกตแต่เป็นหินสีเขียวชนิดหนึ่ง นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะได้มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการกำหนดอายุพระแก้วมรกตอยู่ ๒ ข้อคือ ข้อแรกเชื่อว่าสร้างขึ้นในอินเดียหรือลังกาและได้อัญเชิญมายังเมืองต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในตำนาน กับอีกข้อหนึ่งเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในอาณาจักรล้านนา^๖ จากลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระแก้วมรกตจัดเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานหน้ากระดานเกลี้ยง มีพระพักตร์ค่อนข้างกลมจัดอยู่ในกลุ่มของพระพุทธรูปล้านนาระยะแรกซึ่งมีลักษณะที่สำคัญคือขัดสมาธิเพชร พระพักตร์กลม พระรัศมีเป็นตุ้มคล้ายดอกบัวตูมและชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน

ตามที่นิยมเรียกว่า "แบบเชียงแสนสิ่งหนึ่ง"^๗ แต่ต่างกันตรงที่พระแก้วมรกตประทับนั่งขัดสมาธิราบมีชายสังฆาฏียวจรดพระนาภี ซึ่งเป็นลักษณะที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัยเข้ามาผสมแล้ว

ด้วยเหตุผลดังกล่าว นักวิชาการส่วนใหญ่จึงเชื่อว่าพระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในอาณาจักรล้านนา ช่วงที่ล้านนาเริ่มรับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย สันนิษฐานไว้ว่าระยะการสร้างพระแก้วมรกตน่าจะอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๓๙^๘ ซึ่งพิจารณาจากรูปแบบแล้วมีความเป็นไปได้ว่าน่าจะสร้างขึ้นในล้านนาเพราะการพบครั้งแรกรวมทั้งประวัติการสร้าง นั้นล้วนแต่เกิดขึ้นในล้านนาทั้งสิ้น แต่ยังมีข้อสงสัยในขณะนั้นว่ารูปแบบของพระแก้วมรกตไม่เหมือนกับพระพุทธรูปกลุ่มใดทั้งในศิลปะล้านนาและศิลปะในประเทศไทย

^๖ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๒๓-๒๔.

^๗ ปัจจุบันนิยมเรียกศิลปะเชียงแสนว่าศิลปะล้านนา แต่เพื่อให้เกิดความเข้าใจและป้องกันการสับสนเมื่อจะกล่าวถึงพระพุทธรูป จึงยังคงนิยมเรียกพระพุทธรูประยะแรกของศิลปะล้านนาว่า แบบเชียงแสนสิ่งหนึ่งตามที่คุ้นเคยกันมาแต่เดิม (มีอายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐)

^๘ จวีงาม มาเจริญ, พระแก้วมรกต, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่, ๒๕๒๘), หน้า ๑๘.

พระแก้วมรกตจำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

อย่างไรก็ตามต่อมามีการพบหลักฐานสนับสนุนว่าพระแก้วมรกตนั้นน่าจะสร้างขึ้นในล้านนาและเป็นฝีมือช่างในแหล่งที่พบคือแถบเมืองเชียงราย – พะเยา กล่าวคือได้พบพระพุทธรูปหินทรายในสกุลช่างพะเยากลุ่มหนึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับพระแก้วมรกตทั้งลักษณะทางศิลปกรรมและเทคนิคการสร้าง จึงน่าจะเป็นข้อสนับสนุนทางด้านรูปแบบได้แนวทางหนึ่ง^{๙๙}

ประเด็นสำคัญที่มีการค้นพบคือพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยากลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มพระพุทธรูปที่เกิดจากพระพุทธรูปแบบล้านนาระยะแรกผสมกับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ดังนั้นจึงตั้งข้อสังเกตว่าพระแก้ว

มรกตน่าจะเป็นต้นแบบที่สำคัญของพระพุทธรูปกลุ่มนี้และมีอายุในการสร้างอยู่ในช่วงเวลาเดียวกันด้วย คืออยู่ในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐^{๑๐} จากข้อสังเกตดังกล่าวนี้แม้จะเป็นสามารถไขปัญหาเกี่ยวกับที่มาของพระแก้วมรกตได้ว่าสร้างขึ้นในล้านนาแต่ยังขาดข้อสนับสนุนที่ว่าไม่สามารถจัดไว้ในกลุ่มรูปแบบใด และรวมทั้งยังกำหนดอายุและที่มาของการสร้างพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยาได้ว่าสร้างขึ้นเมื่อใดและจึงใช้วัสดุที่เป็นหินในขณะที่พระพุทธรูปอื่นๆ ในล้านนานิยมสร้างด้วยสำริด

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกับตำนานของพระแก้วมรกต

ดังที่กล่าวมาแล้วถึงตำนานประวัติความเป็นมาของพระแก้วมรกตว่ามีการค้นพบพระแก้วมรกตในปี พ.ศ. ๑๙๗๙ ในรัชสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน โดยระบุว่าพบพระแก้วมรกตในเจดีย์แห่งหนึ่งในเมืองเชียงราย ซึ่งปัจจุบันคือวัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ยังมีรายละเอียดในตำนานอีกว่าพระแก้วมรกตนั้นปรากฏครั้งแรกในสมัยของท้าวมหาพรหม ซึ่งเป็น เจ้าเมืองเชียงราย พระอนุชาของพระเจ้ากือนา กษัตริย์ล้านนา ท้าวมหาพรหมเป็นผู้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเมืองกำแพงเพชรมาประดิษฐานยังเมืองเชียงราย สาเหตุของการอัญเชิญพระแก้วมรกตมานั้นเนื่องจากภายหลังที่พระเจ้ากือนาเสด็จสวรรคตแล้ว ได้เกิดการแย่งชิงราชสมบัติเมืองเชียงใหม่ระหว่างพระเจ้าแสนเมืองมา พระราชโอรสของพระเจ้ากือนา กับท้าวมหาพรหม แต่ท้าวมหาพรหมพ่ายแพ้ ต้องหนีมาประทับที่เมืองกำแพงเพชร ภายหลังจึงทรงขอพระแก้วมรกตและพระพุทธรูปสิ่งใดจากเจ้าเมืองกำแพงเพชรไปยังล้านนา โดยนำพระพุทธรูปสิ่งใดไปถวายพระเจ้าแสนเมืองมา ด้วยเหตุนี้พระเจ้าแสน

^{๙๙} ดูใน ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ความสัมพันธ์ด้านรูปแบบระหว่างพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยากับพระแก้วมรกต”, **เมืองโบราณ**, ปีที่ ๒๐, ฉบับที่ ๒, (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๓๗), หน้า ๗๙-๘๑.

^{๑๐} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา**, วิทยานิพนธ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒, หน้า ๗๕-๗๖.

เมืองมาจึงได้ให้ท้าวมหาพรหมไปปกครองเมืองเชียงรายตามเดิม ส่วนพระแก้วมรกตได้อัญเชิญไปประดิษฐานยังเมืองเชียงรายในคราวเดียวกันนี้^{๑๑}

หากวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามตำนานแล้ว ท้าวมหาพรหมซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้ากือนาต้องการจะปกครองอาณาจักรล้านนา อันเป็นสาเหตุที่มาของสงครามแย่งชิงอำนาจในครั้งนั้น แม้ว่าจะมีการไปขอกำลังจากอาณาจักรสุโขทัยมาช่วยแต่พระองค์ก็ไม่สามารถเอาชนะได้ จึงต้องไปประทับอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร เมื่อเอาชนะด้วยกำลังไม่ได้ ท้าวมหาพรหมจึงใช้วิธีใหม่ คือ การอัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญมาถวายพระเจ้าแสนเมืองมา เท่ากับเป็นการยอมสวามิภักดิ์ทางหนึ่ง ท้าวมหาพรหมจึงได้กลับไปครองเมืองเชียงราย

อย่างไรก็ตามการที่ท้าวมหาพรหมได้อัญเชิญพระแก้วมรกตซึ่งมีความสำคัญกว่ามายังเมืองเชียงราย^{๑๒} ทั้งนี้อาจเป็นแผนการของพระองค์ที่ต้องการสร้างสมบารมีขึ้นอีกครั้งหนึ่งเพื่อเรียกศรัทธาประชาชน แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถเอาชนะต่อพระเจ้าแสนเมืองมาได้ ภายหลังเมื่อท้าวมหาพรหมมีพระชนม์เข้าสู่ปัจฉิมวัยจึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐานไว้ในเจดีย์องค์หนึ่งและปกปิดเป็นความลับ^{๑๓} จนกระทั่งมีการค้นพบอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๗๙ ในสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน ดังที่ปรากฏในตำนานการค้นพบ

จากประวัติความเป็นมาของพระแก้วมรกต เราสามารถตั้งข้อสังเกตถึงที่มาได้ดังนี้คือ พระแก้วมรกตอาจสร้างขึ้นที่เมืองเชียงรายในสมัยของท้าวมหาพรหม ทั้งนี้โดยสันนิษฐานจากรูปแบบศิลปะที่เป็นการผสมผสานระหว่างพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิ่งหนึ่งกับพระพุทธรูปสุโขทัย ข้อสังเกตนี้สัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ที่เริ่มปรากฏอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยแพร่เข้ามาในล้านนา โดยอาศัยการติดต่อสัมพันธ์กันในด้านศาสนา รวมทั้งเหตุการณ์ตอนที่ท้าวมหาพรหมเสด็จลงไปประทับยังเมืองกำแพงเพชร

การที่กล่าวว่าท้าวมหาพรหมได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญจากเมืองกำแพงเพชรมาถึงสององค์นั้น อาจจะเป็นเพียงตำนานที่เขียนขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อยกความสำคัญของพระพุทธรูปและเพื่อสร้างความสำคัญให้กับพระองค์เอง จะถือเป็นวิธีการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือสร้างศรัทธาประชาชนก็อาจเป็นไปได้ ซึ่งเป็นเรื่องปกติทั่วไปสำหรับการทำสงครามแย่งชิงประชาชนในสมัยโบราณที่มักใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการชิงความได้เปรียบเสียเปรียบกันด้วย

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบระหว่างพระแก้วมรกตกับพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยาดังกล่าวแล้ว ก็อาจจะนำความรู้จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวมาใช้เป็นหลักฐานช่วย

^{๑๑} พระยาประชาภิการจักร, (แหม่ม บุนนาค). **พงศาวดารโยนก**, หน้า ๓๔๔. และดูใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **ตำนานพระแก้วมรกตฉบับสมบูรณ์**, (พระนคร : บรรณาการ, ๒๕๐๔), หน้า ๖๗.

^{๑๒} พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

^{๑๓} ชุ่ม ฌ บางช้าง, **พระแก้วมรกตเป็นของไทย**, (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นายวิชัย เลหาวัฒน์, เชียงใหม่, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๙), หน้า ๘.

สนับสนุนได้ว่าพระแก้วมรกตน่าจะสร้างขึ้นในอาณาจักรล้านนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองเชียงราย บริเวณเมืองเวียงชัย อันเป็นสถานที่ได้มีการค้นพบพระพุทธรูปหินทรายที่มีลักษณะรูปแบบและเทคนิคการสร้างใกล้เคียงกันเป็นอย่างมาก ความสัมพันธ์ดังกล่าวน่าจะมีต้นเค้ามาจากพระแก้วมรกต เป็นสำคัญ และคงมีอายุอยู่ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน คือราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งเป็นช่วงแรกที่พระแก้วมรกตยังประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงรายก่อนที่จะนำไปบรรจุไว้ในเจดีย์และมาค้นพบอีกครั้งในปี พ.ศ. ๑๙๗๙ จากนั้นจึงได้มีการอัญเชิญไปตามเมืองต่างๆ ดังเรื่องราวที่ทราบกันโดยทั่วไป

๒. พระพุทธรูปหิ๊งค์

พระพุทธรูปหิ๊งค์
ประดิษฐานในวิหารลายคำ
วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

พระพุทธรูปหิ๊งค์
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ พระนคร

พระพุทธรูปหิ๊งค์
หอพระพุทธรูปหิ๊งค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทวิเคราะห์ว่าด้วยพระพุทธรูปหิ๊งค์

พระพุทธรูปหิ๊งค์เป็นพระพุทธรูปสำคัญของบ้านเมืองปรากฏอยู่ด้วยกัน ๓ องค์

พระพุทธรูปหิ๊งค์องค์ที่ ๑ ประดิษฐานในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร อยู่ในศิลปะล้านนาที่เรียกว่า “แบบสิงห์หนึ่ง” หรือ “แบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง” อายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐^{๑๔}

องค์ที่ ๒ ประดิษฐานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ เข้าใจว่ามีลักษณะทางศิลปกรรมแบบสุโขทัยที่มีอิทธิพลศิลปะลังกา^{๑๕}

^{๑๔} Sakchai Saisingha, *Les statues du Buddha de l'école du Lân Nâ : Réflexions sur les Influences reçues du XIIIe au XVIIIe siècle*, (Paris : Université Paris IV - Sorbonne, Thèse pour obtenir le grade de Docteur de l'Université Paris IV. 1999), p. 90-91.

^{๑๕} ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล ได้ประทานความเห็น ว่า “พระพุทธรูปหิ๊งค์นั้นตามตำนานกล่าวว่าได้มาจากเกาะลังกาในรัชกาลพ่อขุนศรีอินทราทิตย์หรือพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเมื่อราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ แต่ลักษณะฝีมือช่างที่เห็นปรากฏอยู่เป็นศิลปะไทยปนลังกา จึงเป็นที่น่าสงสัยว่าโดยเหตุที่เคยไปประดิษฐานในเมืองต่าง ๆ หลายเมือง... จึงอาจถูกขัดแต่งจนกลายเป็นพระพุทธรูปแบบฝีมือไทย หรือองค์เดิมสูญหายไปเสีย จึงหล่อขึ้นแทนใหม่ในสมัยสุโขทัยนี้ได้หรืออาจแต่งตำนานขึ้นเพื่อประกอบพระพุทธรูปให้ศักดิ์สิทธิ์โดยกล่าวว่ามาจากเกาะลังกาก็ได้เช่นเดียวกัน” ดูใน ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, *ศิลปะในประเทศไทย*, หน้า ๒๗.

องค์ที่ ๓ ประดิษฐานในหอพระพุทธรูทสิหิงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประดิษฐานในหอพระพุทธรูทสิหิงค์ แสดงปางและประทับนั่งเช่นเดียวกับองค์ที่ ๒ แต่พระองค์อ้วนเตี้ยมากกว่านิยมเรียกว่า *แบบขนมดัม* จัดอยู่ในช่วงสมัยอยุธยา สกulptช่างนครศรีธรรมราช กำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑^{๑๖}

เรื่องราวของพระพุทธรูทสิหิงค์ปรากฏขึ้นในตำนานของชาวล้านนา ดังนั้นในการศึกษาถึงที่มาจึงควรกล่าวถึงพระพุทธรูทสิหิงค์ของเมืองเชียงใหม่ก่อนเป็นสำคัญ ถ้าตรวจสอบตำนานการสร้างจะพบว่าพระพุทธรูทสิหิงค์นี้ปรากฏอยู่ในตำนานของชาวล้านนาหลายฉบับ ที่สำคัญคือ *ชินกาลมาลีปกรณ์* ซึ่งแต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ และใน *ตำนานพระพุทธรูทสิหิงค์* แต่งโดยพระโพธิธังสี อีกทั้งได้มีการรวบรวมตำนานหลาย ๆ ฉบับเข้าด้วยกันในชั้นหลัง เช่น *พงศาวดารโยนก* เป็นต้น ซึ่งตำนานทั้งหมดมีใจความหลักที่ใกล้เคียงกัน จะแตกต่างกันอยู่บ้างในส่วนรายละเอียดของเหตุการณ์และปาฏิหาริย์

ความเป็นมาของพระพุทธรูทสิหิงค์ตามตำนานที่เล่าถึงโดยย่อว่าพระพุทธรูทสิหิงค์เป็นพระพุทธรูปสำคัญที่ปรากฏขึ้นในลังกา กษัตริย์ของกรุงสุโขทัยส่งราชทูตไปทูลขอต่อพระเจ้ากรุงสิงหล (ศรีลังกา) พระเจ้ากรุงสิงหลจึงได้ส่งพระพุทธรูทสิหิงค์มาให้ที่นครศรีธรรมราช ระหว่างทางได้เกิดแพแตก แต่อย่างไรก็ตามพระพุทธรูทสิหิงค์ก็มาถึงที่นครศรีธรรมราช พระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงอัญเชิญมายังสุโขทัย และต่อมาได้มีการอัญเชิญไปยังเมืองต่างๆ ที่สำคัญคือ เมืองชัยนาท พระนครศรีอยุธยาและเมืองกำแพงเพชร ก่อนที่จะขึ้นมาสู่ล้านนาตามลำดับ^{๑๗}

การอัญเชิญพระพุทธรูทสิหิงค์ในตำนานของชาวล้านนานั้นเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้ากือนาหรือพระเจ้าแสนเมืองมา ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ โดยทำวมหาพรหม เจ้าเมืองเชียงราย และพระอนุชาของพระเจ้ากือนา เป็นผู้ไปอัญเชิญมาจากเมืองกำแพงเพชร โดยตำนานเล่าไว้แตกต่างกันคือ กระจแสหนึ่งกล่าวว่า ทำวมหาพรหมยกทัพไปตีเมืองกำแพงเพชร และได้อัญเชิญพระพุทธรูทสิหิงค์และพระแก้วมรกตมายังล้านนา โดยได้ถวายพระพุทธรูทสิหิงค์ให้กับพระเจ้ากือนาเพื่อประดิษฐานในเมืองเชียงใหม่ และนำพระแก้วมรกตไปยังเมืองเชียงราย ภายหลังทำวมหาพรหมได้ทูลขอพระพุทธรูทสิหิงค์จากเมืองเชียงใหม่ไปจำลองแบบที่เกาะดอนแทน เมืองเชียงแสน เมื่อทำวมหาพรหมสิ้นชีพิตักษัยแล้ว พระเจ้าแสนเมืองมาจึงไปอัญเชิญพระพุทธรูทสิหิงค์จากเมืองเชียงรายกลับมายังเมืองเชียงใหม่ และประดิษฐานยังวัดสี่เหลี่ยมพระ ภายหลังเรียกว่าวัดพระสิงห์ตามนามพระพุทธรูปที่นิยมเรียกกันในล้านนา^{๑๘}

ตำนานอีกกระจแสหนึ่งกล่าวว่า ภายหลังทำวมหาพรหมแย่งชิงราชสมบัติจากพระเจ้าแสนเมืองมาแต่ปราชัย จึงเสด็จหนีไปประทับที่เมืองกำแพงเพชร ภายหลังได้ทำความสนิทสนมกับเชื้อพระ

^{๑๖} ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, *ศิลปะในประเทศไทย*, หน้า ๓๓๓.

^{๑๗} พระรัตนปัญญาเถระ, *ชินกาลมาลีปกรณ์*, หน้า ๑๑๓-๑๑๔, และดูบทวิเคราะห์ใน พระยาประชาภิจักรจักร. *พงศาวดารโยนก*, ๒๕๐๗, หน้า ๓๐๑-๓๐๓. ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ เรียกพระนามของกษัตริย์สุโขทัยว่า "โรจราช" ส่วนในตำนานพระพุทธรูทสิหิงค์ เรียกว่า "ไสยลังคราช".

^{๑๘} พระรัตนปัญญาเถระ, *ชินกาลมาลีปกรณ์*, หน้า ๑๑๙.

วงศ์ และทูลขอพระพุทธรูปสำคัญสององค์คือ พระแก้วมรกต และพระพุทธรูปลีหิงค์ ทูลเชิญขึ้นไปยัง ล้านนา โดยได้ถวายพระพุทธรูปลีหิงค์แก่พระเจ้าแสนเมืองมา และได้รับพระราชทานอภัยโทษให้กลับขึ้นไปเป็นเจ้าเมืองเชียงรายตามเดิม ท้าวมหาพรหมได้นำพระแก้วมรกตขึ้นไปยังเมืองเชียงรายตามที่ปรากฏในตำนานพระแก้วมรกตด้วยเช่นกัน^{๑๙}

ถ้าพิจารณาจากตำนานจะพบว่ามีข้อความที่กล่าวไว้ไม่ตรงกันนักเช่นช่วงเหตุการณ์ที่พระพุทธรูปลีหิงค์มาประดิษฐานยังเมืองเชียงใหม่ ระหว่างรัชกาลพระเจ้ากือนาหรือพระเจ้าแสนเมืองมา ทั้งนี้อาจเป็นช่วงเปลี่ยนแปลงรัชกาล แต่ใจความสำคัญที่สามารถสรุปได้จากตำนานคือผู้มีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการได้มาของพระพุทธรูปลีหิงค์ในล้านนาคือ ท้าวมหาพรหม และพระพุทธรูปลีหิงค์ได้มาประดิษฐานที่วัดพระสิงห์ เมืองเชียงใหม่ในสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐

จากการตรวจสอบรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปทั้งสององค์คือพระพุทธรูปลีหิงค์ (วัดพระสิงห์เมืองเชียงใหม่) และพระแก้วมรกต สามารถจัดเป็นศิลปะล้านนาในช่วงเหตุการณ์ที่กล่าวถึงในตำนานคือ ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ อาจกล่าวในขั้นต้นนี้ได้ว่าทั้งตำนานและการสร้างพระพุทธรูปสำคัญทั้งสององค์เกิดขึ้นในสมัยของท้าวมหาพรหมนี้เอง ผู้เขียนได้เคยวิเคราะห์ไว้ในข้อสันนิษฐานเรื่องพระแก้วมรกต รวมทั้งได้ตั้งเป็นข้อสมมติฐานไว้ว่าท้าวมหาพรหมน่าจะเป็นผู้สร้างพระพุทธรูปสำคัญทั้งสององค์ดังกล่าว โดยได้ถวายพระพุทธรูปลีหิงค์แก่พระเจ้าแสนเมืองมาเพื่อเป็นการขอพระราชทานอภัยโทษจนได้กลับไปเป็นเจ้าเมืองเชียงรายตามเดิม และการนำหรือสร้างพระแก้วมรกตซึ่งน่าจะสำคัญมากกว่าพระพุทธรูปลีหิงค์มายังเมืองเชียงรายเพื่อเป็นการเรียกศรัทธาประชาชนและการสร้างบุญบารมีขึ้นใหม่โดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ^{๒๐}

หลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปลีหิงค์ เมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นในล้านนาและสร้างขึ้นตามตำนาน คือเรื่องของรูปแบบศิลปกรรมที่จัดว่าเป็นพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิ่งหนึ่ง โดยเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระอุระนูน ชายสังฆาฏีสั้นเหนือพระถัน ส่วนพระเศียรเดิมถูกตัดไป เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕^{๒๑} โดยรูปแบบศิลปะจะต้องมีพระพักตร์กลม ทรงแย้ม สรวล ขมวดพระเกศาใหญ่ ส่วนเหนือพระอุษณีษะเป็นตุ่มคล้ายลูกแก้วหรือดอกบัวตูม ซึ่งลักษณะพระพุทธรูปแบบสิ่งหนึ่งนี้ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะปาละของอินเดียผ่านมาทางพุกามของพม่า มีปรากฏแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดีและยุคต้นของล้านนา

^{๑๙} ดูใน พระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก, หน้า ๓๐๐.

^{๒๐} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ความสัมพันธ์ด้านรูปแบบระหว่างพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยากับพระแก้วมรกต” เมืองโบราณ, ปีที่ ๒๐, ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๓๗), หน้า ๘๑-๘๓.

^{๒๑} G. Coedès, Documents sur l'histoire politique et religieuse du Laos occidental, (แปลจาก ชินกาล มาลีปกรณัม), (Paris : BEFEO., ๑๙๑๒, Tome XXV.), p. ๙๘.

การทำพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรนี้สัมพันธ์กับคติการสร้างพระพุทธรูปซึ่งคงเกิดขึ้นในล้านนาตั้งแต่ราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ในสมัยของท้าวมหาพรหม เจ้าเมืองเชียงราย ซึ่งตามตำนานกล่าวว่าพระองค์เป็นผู้อัญเชิญพระพุทธรูปและพระแก้วมรกตจากกำแพงเพชรขึ้นมายังล้านนา^{๒๒} ดังได้วิเคราะห์แล้วในตอนต้น หลังจากนั้นได้มีการสร้างพระพุทธรูปแบบพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรขึ้น ชาวล้านนาในช่วงนั้นคงนิยมสร้างพระพุทธรูปแบบขัดสมาธิเพชรอยู่ จึงสร้างพระพุทธรูปและให้ชื่อว่าพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร ซึ่งหมายความว่ามารับพระพุทธรูปและพระแก้วมรกตนั้นเป็นเพียงตำนาน ต่อมามีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นในล้านนาและอนุโลมว่าเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร มีหลักฐานที่สามารถยืนยันคำกล่าวนี้ได้ดีที่สุดคือได้พบพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรองค์หนึ่งที่วัดพระเจ้าเม็งราย มีจารึกกล่าวนาม “พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร” จารึกระบุปี พ.ศ. ๒๐๑๓^{๒๓} ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร หรือที่นิยมเรียกว่า “พระสิงห์” นั้นคงได้รับความนิยมในการสร้างช่วงเวลานี้เองและในการเรียกชื่อ “พระสิงห์” อันเป็นที่มาของพระพุทธรูปในกลุ่มนี้ น่าจะสัมพันธ์กับพระพุทธรูปซึ่งตามประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นในช่วงเวลานี้ด้วยเช่นกัน

^{๒๒} พระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก, หน้า ๓๔๔.

^{๒๓} A.B. Griswold, Dated Buddha images of Northern Siam, Artibus Asiae, Supplementum ๑๖, (Ascona Switzerland, ๑๙๖๗). p. ๗๙.

๒.๑ พระพุทธสิหิงค์

ประดิษฐานในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

พระพุทธสิหิงค์ เมืองเชียงใหม่ ถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวล้านนา มาช้านาน แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างมากที่ส่วนพระเศียรเดิมนั้นถูกตัดไปแล้ว ปัจจุบันได้หล่อขึ้นใหม่

พระพุทธสิหิงค์

ประดิษฐานในวิหารลายคำ

วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

เกี่ยวกับการถูกตัดพระเศียรนี้มีปรากฏหลักฐานในบันทึกที่ ยอร์ช เซเดส์ (Goerge Coedès) แปลหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์เป็นภาษาฝรั่งเศสชื่อ “Document sur histoire politique et réligieuses Laos Occidentale”^{๒๔} ซึ่งมีภาพลายเส้นของเดิมปรากฏอยู่ด้วย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าลายเส้นดังกล่าวเป็นภาพสร้างขึ้นอย่างคร่าวๆ จึงไม่สามารถยืนยันถึงรูปแบบดั้งเดิมได้ ดังนั้น การศึกษารูปแบบที่สำคัญ คือ การศึกษาเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปในรุ่นเดียวกัน ซึ่งถือได้ว่าพระพุทธรูปแบบนี้เป็นแบบที่พบอยู่โดยทั่วไปในกลุ่มพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง ถ้าจะให้ใกล้เคียงมากที่สุดน่าจะเปรียบเทียบได้กับพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบสิงห์หนึ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ ซึ่งแต่เดิมพระพุทธรูปองค์นี้

ประดิษฐานอยู่ในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ ร่วมกับพระพุทธสิหิงค์ ทั้งขนาดและรูปทรงใกล้เคียงกันอย่างมาก น่าจะเป็นฝีมือช่างเดียวกันและหล่อขึ้นในคราวเดียวกันด้วย ดังนั้นพระพักตร์ของพระพุทธสิหิงค์เดิมน่าจะไม่แตกต่างไปจากพระพุทธรูปองค์นี้มากนัก

^{๒๔} G. Coedès, Documents sur l'histoire politique et religieuse du Laos occidental, (แปลจากชินกาลมาลีปกรณ์), (Paris : BEFEO., ๑๙๑๒, Tome XXV), p. ๙๘.

พระพุทธสิหิงค์ จำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

พระพุทธสิหิงค์ เมืองเชียงใหม่จัดเป็นพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิ่งหนึ่งในศิลปะล้านนาระยะที่ ๒ มีอายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ พระพุทธรูป “แบบสิ่งหนึ่ง” หรือที่นิยมเรียกว่าพระพุทธรูปแบบ “เชียงแสนสิ่งหนึ่ง” มีลักษณะทางพุทธศิลป์เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร พระวรกายอวบอ้วน พระพักตร์กลม อมยิ้ม พระหนุเป็นปม ขมวดพระเกศาใหญ่ ยอดอุษณิษะเป็นลูกแก้วคล้ายดอกบัวตูม ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน ลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากศิลปะปาละ พุกาม และหริภุญชัย คือ ชายผ้าที่พระเพลาแยกออกเป็น ๒ ชาย ในขณะที่ทั้งสามสมัยที่กล่าวข้างต้นนั้นจะเป็นรูปครึ่งวงกลมคล้ายพัด ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็น

รูปแบบของศิลปะปาละที่ล้านน่าน่าจะรับต่อมาจากพุกามของพม่า

๒.๒ พระพุทธสิหิงค์

ประดิษฐานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พระพุทธสิหิงค์

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พระพุทธสิหิงค์ ประดิษฐานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ต่างจากพระพุทธสิหิงค์อีกสององค์ที่เป็นปางมารวิชัยและประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ซึ่งถ้าพิจารณาประกอบกับตำนานที่กล่าวว่าพระพุทธสิหิงค์อัญเชิญมาจากลังกาจะพบว่าพระพุทธสิหิงค์องค์นี้ตรงกับตำนานมากที่สุดเพราะในศิลปะลังกานิยมพระพุทธรูปปางสมาธิและประทับนั่งขัดสมาธิราบ อย่างไรก็ตามกลับพบว่าลักษณะทางพุทธศิลป์ไม่ใช่ศิลปะลังกา แต่เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นในดินแดนไทย แต่ก็ยังมีข้อสันนิษฐานที่ต่างกันอยู่สองแนวความคิดว่าเป็นศิลปะสุโขทัยหรือศิลปะล้านนา

ตามประวัติกล่าวว่า สมเด็จพระเจ้า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์องค์นี้มาจากเมืองเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๘^{๒๕}

ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระพุทธสิหิงค์ ที่มีพระพักตร์รูปไข่ ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระขนงโค้ง พระโอษฐ์ทรงแยมสรวลเล็กน้อย แนวพระโอษฐ์เป็นเส้นตรงไม่หยักโค้งเป็นคลื่นแบบพระพุทธรูปสุโขทัย พระวรกายบอบบาง ไม่อวบอ้วนแบบพระพุทธรูปสิงห์หนึ่ง สันขาภิเป็นแผ่นใหญ่และยาวลงมาจรดขอบสบง ถ้าพิจารณาจากลักษณะพระพุทธรูปโดยรวมแล้วใกล้เคียงอย่างมากกับพระพุทธรูปล้านนาในกลุ่มที่มีอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยที่เรียกว่า "พระพุทธรูปแบบสิงห์สอง" อันเป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัยในหมวดใหญ่แต่มีส่วนที่ต่างจากพระพุทธรูปสุโขทัยประการสำคัญคือ ลักษณะพระพักตร์ สัดส่วนของพระวรกายพระพุทธรูปสุโขทัยจะสูง กว่าจะมีพระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก ลักษณะพระโอษฐ์พระพุทธรูปสุโขทัยจะเป็นคลื่นดังกล่าแล้ว และลักษณะที่สำคัญที่สุดได้แก่สันขาภิที่เป็นแผ่นใหญ่และลงมาจรดขอบสบงเช่นนี้ไม่พบในศิลปะสุโขทัยเลย ลักษณะของพระพุทธรูปในศิลปะสุโขทัยสันขาภิจะเป็นแผ่นเล็กๆ ยาวลงมาจรดพระนาภีและปลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ ปรากฏอยู่ในพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์สองในศิลปะล้านนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะ

^{๒๕} สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒, (กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๕๖๕.

อยุธยา^{๒๖} ที่ปรากฏในล้านนาในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เปรียบเทียบได้กับพระเจ้าแก้วตื้อ ที่วัดสวนดอก เมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีในประวัติว่าพระเมืองแก้วโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๐๔๗ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๐๕๓^{๒๗} เป็นพระพุทธรูปสำริดล้านนาที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์และมีขนาดใหญ่มาก ลักษณะสำคัญของพระเจ้าแก้วตื้อคือเป็นพระพุทธรูปในกลุ่มที่มีอิทธิพลพระพุทธรูปหมวดใหญ่ในศิลปะสุโขทัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดานเกลี้ยง พระพักตร์รูปไข่ พระรัศมีเป็นเปลว

พระพุทธรูปทองคำจำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

ดังนั้นพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ กรุงเทพฯ อาจจัดเป็นพระพุทธรูปในศิลปะล้านนา แบบเชียงแสนสิงห์สอง มีอายุอยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ไม่ใช่พระพุทธรูปที่อัญเชิญมาจากลังกาและไม่น่าจะจัดไว้ในศิลปะสุโขทัยตามที่เข้าใจกันมาแต่เดิม

^{๒๖} สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะภาคเหนือ : หนีบุญชัย-ล้านนา, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๑๙.

^{๒๗} พระรัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์, หน้า ๑๓๖.

๒.๓ พระพุทธลีหังค์ เมืองนครศรีธรรมราช ประดิษฐานที่หอพระพุทธลีหังค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระพุทธลีหังค์

หอพระพุทธลีหังค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระพุทธลีหังค์ เมืองนครศรีธรรมราช จัดเป็นพระพุทธรูปในสกุลช่างนครศรีธรรมราช มีลักษณะทางพุทธศิลป์คือ เป็นพระพุทธรูปแบบขัดสมาธิเพชร ขมวดพระเกศาปานกลาง พระรัศมีเป็นดอกบัวตูม พระพักตร์กลมป้อม พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบลงต่ำ ทรงแย้มสรวล แบบพระพุทธรูปสิงห์หนึ่งในศิลปะล้านนา พระวรกายอวบอ้วนจนกลมป้อมที่มักเรียกว่าแบบขนมดัม พระอุระนูน ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน และมีการเล่นชายผ้าสังฆาฏิซ้อนหลายชั้น อันเป็นลักษณะพิเศษของสกุลช่างนี้ที่เหมือนกับพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรในศิลปะอยุธยา

ได้มีการสันนิษฐานว่ารูปแบบของพระพุทธรูปสกุลช่างนครศรีธรรมราชนี้เป็นแบบปลา

ละเช่นเดียวกันแต่อาจรับผ่านมาจากเกาะชวาภาคกลางของประเทศอินโดนีเซียก็ได้^{๒๘} อย่างไรก็ตาม โดยรูปแบบแล้วน่าจะสัมพันธ์กับทางศิลปะอยุธยามากกว่า ด้วยเหตุของความแตกต่างด้านระยะเวลาประการหนึ่ง โดยที่ศิลปะชวาภาคกลางที่มีอิทธิพลศิลปะปาละนั้นมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ ห่างจากอายุของพระพุทธรูปที่นครศรีธรรมราชมาก และที่สำคัญคือรูปแบบของพระพุทธรูปสกุลช่างนครศรีธรรมราชมีความใกล้เคียงอย่างมากกับพระพุทธรูปในศิลปะอยุธยา ทั้งรูปแบบศิลปะและส่วนสำคัญคือลักษณะของการตกแต่งชายผ้าที่สังฆาฏิซ้อนกันหลายชั้น เป็นต้น

จากตำนานพระพุทธลีหังค์และรูปแบบพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรในศิลปะอยุธยาได้ให้อิทธิพลไปยังนครศรีธรรมราช จึงมีพระพุทธลีหังค์และพระพุทธรูปแบบขัดสมาธิเพชรเกิดขึ้นทางภาคใต้โดยมีลักษณะรูปแบบสอดคล้องกันอย่างมากกับศิลปะอยุธยา พระพุทธรูปแบบนี้ของสกุลช่างนครศรีธรรมราชกำหนดอายุว่าน่าจะอยู่ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และมีความนิยมสร้างอย่างแพร่หลายต่อมาถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๓

ในการศึกษาสายวิวัฒนาการของพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรหรือพระพุทธลีหังค์จะเห็นได้ว่าเกิดขึ้นเริ่มแรกในล้านนาแล้วส่งต่อลงมาอยุธยา ซึ่งตรงกันข้ามกับตำนานพระพุทธลีหังค์ที่กล่าวว่าเริ่มต้นมาจากทางนครศรีธรรมราชแล้วจึงเคลื่อนย้ายขึ้นไปทางเหนือ จึงแสดงให้เห็นว่า เรื่องของพระ

^{๒๘} ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, หน้า ๓๓๓.

พุทธลีหิงค์และรูปแบบพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรมีกำเนิดจากล้านนา จากนั้นสุโขทัย อโยธยา นครศรีธรรมราช และเมืองต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในตำนาน จึงสร้างพระพุทธรูปขึ้นตามตำนานให้มีลักษณะแบบเดียวกับพระพุทธรูปลีหิงค์ของชาวล้านนา^{๒๙}

พระพุทธรูปลีหิงค์ จำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

พระพุทธรูปลีหิงค์ เมืองนครศรีธรรมราช มีรูปแบบที่สัมพันธ์กับพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรที่พบในอโยธยา เช่นกลุ่มที่พบในองค์พระมงกุฎเกล้าพิตร ซึ่งจัดอยู่ในศิลปะสมัยอโยธยาตอนกลาง ราวกลางถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ พระพุทธรูปในกลุ่มนี้ได้รับแรงบันดาลใจมาจากตำนานและรูปแบบพระพุทธรูปลีหิงค์ของล้านนาเป็นสำคัญ เพราะเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่มีการบันทึกอยู่ในพงศาวดารของอโยธยาว่าเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร รวมทั้งได้พบจารึกระบุนามพระพุทธรูปลีหิงค์ในศิลปะอโยธยาสมัยหลังๆ อีกด้วย

ในสมัยอโยธยาอาจได้รับรูปแบบและตำนานเกี่ยวกับพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรมาจากล้านนาแล้วตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ แต่มาปรากฏหลักฐานชัดเจนในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ที่อโยธยามีความสัมพันธ์กับล้านนาในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระเจ้าติโลกราช ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ล้านนานิยมสร้างพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่มีจารึกที่ฐาน การกำหนดอายุจากรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรที่พบในองค์พระมงกุฎเกล้าพิตร น่าจะอยู่ในสมัยอโยธยาตอนกลางคือราวต้นหรือกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒^{๓๐} รูปแบบนี้ได้ทำสืบต่อมาจนถึงสมัยอโยธยาตอนปลาย

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๓๐} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร ศิลปะอโยธยา : กรณีศึกษาพระพุทธรูปที่พบในองค์พระมงกุฎเกล้าพิตร,” เมืองโบราณ, ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๗.

๓. พระพุทธชินราช

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

พระพุทธชินราช

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

พระพุทธชินราชถือเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่มีศรัทธาประชาชนทั่วภูมิภาคมากราบไหว้อย่างไม่ขาดสาย ทุกวัน ทุกเวลา ตั้งแต่พระวิหารเปิดจนปิด ยิ่งช่วงเทศกาลงานบุญจะคราคร่ำไปด้วยผู้คน ศรัทธาสำคัญของพระพุทธชินราชเกิดจากความงามและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นพระพุทธรูปสำริดสมัยสุโขทัยที่มีขนาดใหญ่ และประดิษฐานอยู่ ณ ที่เดิมตั้งแต่เมื่อแรกสร้าง จึงมีความนิยมสร้างพระพุทธชินราชจำลองมาเป็นพระพุทธรูปประธานตามวัดต่างๆ มากที่สุด ซึ่งน่าจะมามีที่มาจากเมื่อคราวรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้จำลองพระพุทธชินราชมาเป็นพระประธาน วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ จากนั้นจึงมีการจำลองมาเป็นประธานวัดต่างๆ ที่สร้างขึ้นใหม่

จำนวนมาก รวมทั้งในปัจจุบันยังมีการจำลองพระพุทธชินราชเพื่อให้เข้าไปประดิษฐานตามที่แตกต่างกัน หรือเป็นพระพุทธรูปบูชาขนาดเล็ก ถือได้ว่าเป็นแบบพระพุทธรูปที่ได้รับความนิยมมากที่สุด

พระพุทธชินราชเป็นพระพุทธรูปประธานในพระวิหาร วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก ลักษณะเป็นพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน ณ วิหารแห่งนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จัดอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูปสำริดที่มีขนาดใหญ่มากองค์หนึ่ง มีหน้าตักกว้าง ๕ ศอก ๑ คืบ ๕ นิ้ว (๒.๘๕ เมตร) และสูง ๗ ศอก ๑ คืบ (๓.๗๒ เมตร) ถือเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่มีทั้งความศักดิ์สิทธิ์และความงามมากที่สุดองค์หนึ่งของพระพุทธรูปในประเทศไทย แต่ไม่มีประวัติการสร้างที่ปรากฏในเอกสารใดๆ ที่สามารถอ้างอิงได้ มีเพียงที่ปรากฏในพงศาวดารเหนือเท่านั้น ที่กล่าวว่า ในปี พ.ศ.๑๕๐๐ พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก (พระมหาธรรมราชาลิไท) หลังจากได้ทรงสร้างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุแล้ว พระองค์ได้รับสั่งให้ช่างจากเมืองศรีสัชชนาลัย สวรรคโลก เชียงแสน และหริภุญชัย ช่วยกันหล่อพระพุทธรูป ๓ องค์ คือพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระศรีศาสดา^{๑๑}

^{๑๑} กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารเหนือ, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทเซียม, ๒๕๐๑), หน้า ๑๔-๑๕.

ในการกำหนดอายุได้มีการกำหนดไว้แตกต่างกันเล็กน้อยเช่น ราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือหลังกว่านั้น^{๓๒} หรืออาจสร้างหลังจากพระศรีศากยมุนีเล็กน้อย อาจสร้างขึ้นในสมัยพญาโลสีโอไท^{๓๓} (กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐) เหตุการณ์สำคัญที่กล่าวถึงพระพุทธชินราชทั้งชื่อและหลักฐานที่แสดงว่าพระพุทธชินราชมีมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนอยุธยา ปรากฏในจดหมายเหตุสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าสามพระยา ที่กล่าวว่าในปี จ.ศ. ๘๐๐ (พ.ศ. ๑๙๘๑) เมื่อสมเด็จพระเจ้าสามพระยาสร้างวัดมเหยงคณ์แล้ว พระรามศวรเจ้า(สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) ผู้เป็นพระราชกุมารท่านเสด็จไปเมืองพิษณุโลก ครั้งนั้นเห็นน้ำพระเนตรพระพุทธเจ้าพระพุทธชินราช ตกออกมาเป็นโลหิต^{๓๔}

พระพุทธชินราช จำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

พระพุทธชินราชมีลักษณะโดยรวมแล้ว เหมือนกับพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยหมวดใหญ่ มีลักษณะที่สำคัญคือพระพักตร์รูปไข่แม้ว่าจะกลมป้อมมากกว่า แต่ก็ยังคงเค้าพระพักตร์ของพระพุทธรูปสุโขทัยมากกว่าพระพุทธรูปสมัยอยุธยา ขมวดพระเกศาปานกลางแบบหมวดใหญ่ ไม่เล็กเหมือนพระพุทธรูปอยุธยา (แบบอุททองทั้งรุ่นที่ ๑ และ ๒) พระรัศมีเป็นเปลวแบบสุโขทัยที่ไม่สูงมากแบบอุททอง พระวรกายแบบสุโขทัย พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก สัดส่วนต่างจากพระพุทธรูปแบบอุททองที่บอบบางและสูงไม่ได้สัดส่วนเท่าสุโขทัย โดยเฉพาะสังขมาฏีเป็นแบบพระพุทธรูปสุโขทัยอย่างแท้จริง คือเป็นเส้นเล็ก ๆ ยาวลงมาจรดพระนาภีและปลายแยกออกเป็นสองชายส่วนปลาย

ม้วนเข้าหากันเป็นตุ้มกลมคล้ายเขี้ยวตะขาบ

ดังนั้นพระพุทธชินราชน่าจะเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยและอาจเป็นรุ่นที่เกิดขึ้นภายหลังจากพระพุทธรูปหมวดใหญ่โดยทั่วไปจากลักษณะที่มีพัฒนาการไปบ้างคือ พระพักตร์ที่กลมป้อมมากกว่าหมวดใหญ่ พระวรกายที่อวบอ้วนมากกว่า และที่สำคัญคือการทำนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ที่ยาวเสมอกันนั้นน่าจะเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นใหม่ในสกุลช่างพระพุทธชินราชเอง ซึ่งในพระพุทธรูปหมวด

^{๓๒} ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, หน้า ๒๖.

^{๓๓} พริยะ ไกรฤกษ์, ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๘๕. และสันติ เล็กสุขุม, ศิลปะสุโขทัย, หน้า ๙๔.

^{๓๔} ความปรากฏในจดหมายเหตุ สมัยกรุงศรีอยุธยา ทรงพระกรุณาให้แต่งพระราชพงศาวดารย่อ เมื่อปีวอก พ.ศ. ๒๒๒๓ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์, ใน คณะกรรมการการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี, สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาคที่ ๑, (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐), หน้า ๙๔.

ใหญ่สมัยสุโขทัยไม่เคยปรากฏมาก่อน และแตกต่างจากศิลปะล้านนา ออยุธยา และรัตนโกสินทร์
ตอนต้น แต่ที่สำคัญคือได้พบหลักฐานน้อยมาก

จากรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรชินราช น่าจะเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นหลังจากหมวดใหญ่
เล็กน้อย ประกอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในเอกสารครั้งสำคัญในรัชสมัยของสมเด็จพระ
เจ้าสามพระยา ที่กล่าวถึงพระราเมศวร (สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) เสด็จไปครองเมืองพิษณุโลก ใน
ปี พ.ศ. ๑๙๘๑ และพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่นๆ อาจสันนิษฐานได้ว่าพระพุทธรชิน
ราชน่าจะสร้างขึ้นประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ก่อน พ.ศ. ๑๙๘๑

๔. พระพุทธโสธร

วัดโสธรวราราม อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระพุทธโสธร

วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ที่มา : พระพุทธรูปมรดกล้ำค่าของเมืองไทย

พระพุทธโสธรหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า **หลวงพ่อโสธร** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ มีประวัติความเป็นมาว่าประดิษฐานที่วัดโสธรวรารามตั้งแต่วราว พ.ศ. ๒๓๑๓ โดยมีเกร็ดประวัติกล่าวว่า พระพุทธโสธรเป็น ๑ ในพระพุทธรูปทางเหนือที่แสดงปาฏิหาริย์ลอยน้ำมาพร้อมกัน ๓ องค์ ที่ต่อมาได้อัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานตามวัดต่างๆ องค์ที่ใหญ่ที่สุดคือหลวงพ่อบ้านแหลม วัดบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม องค์กลางคือหลวงพ่อโสธร วัดโสธรวราราม และองค์เล็กคือหลวงพ่โต วัดบางพลีใหญ่ จังหวัดสมุทรปราการ สำหรับหลวงพ่อโสธรที่ลอยมาถึงด้านหน้าวัดได้มีพระอาจารย์ผู้ทรงความรู้เป็นผู้ทำพิธีบวงสรวงใช้สายสิญจน์อัญเชิญขึ้นประดิษฐาน ณ วัดโสธรวรารามได้สำเร็จ^{๓๕}

นอกจากนี้ยังมีพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสถึงพระพุทธโสธรว่า “กลับมาแวะวัดโสธร ซึ่งกรมหลวงดำรงคิดจะแปลว่า “ยะโสธร” จะให้เกี่ยวแก่การที่ได้สร้างเมื่อเสด็จกลับจากไปตีเขมร แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถหรือเมื่อใดนั้น แต่เป็นที่สงสัยด้วยเห็นไม่ถนัด พระพุทธรูปทำด้วยศิลาแลงทั้งนั้น องค์ที่สำคัญว่าเป็นหมอดินนั้น คือองค์ที่อยู่ตรงกลาง ดูรูปตักและเอวงาม ทำนองเดียวกับพระพุทธรูปเทวปฏิมากร แต่ตอนบนกลายเป็นฝีมือนักปั้น ว่าลอยน้ำมาก็เป็นความจริง เพราะเป็นศิลาคงทำไม่ได้ ในที่นี้”^{๓๖}

^{๓๕} กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร, **พระพุทธรูปสำคัญ**, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากรจัดพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖๓.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน.

ลายเส้นพระพุทธรูป

ที่มา : กรมศิลปากร

พระพุทธรูปโสธรถือเป็นตัวอย่างพระพุทธรูปที่มีศรัทธาประชาชนในการกราบไหว้บูชามากที่สุดในประเทศไทย ซึ่งศรัทธาและความเชื่อเกิดจากตำนานความศักดิ์สิทธิ์และอภินิหารเป็นสำคัญ เช่น ที่กล่าวว่า เป็นพระพุทธรูปที่ลอยน้ำมา เป็นต้น เพราะองค์หลวงพ่อโสธรเป็นเพียงพระพุทธรูปหินทราย สมัยอยุธยา (ตอนต้น) ขนาดไม่ใหญ่โตนัก และประการสำคัญคือไม่มีความงดงามทางด้านศิลปกรรมหรือสุนทรียศาสตร์นัก เมื่อเทียบกับพระพุทธรูปสำคัญองค์อื่นๆ กล่าวคือพระพุทธรูปโสธรเป็นพระพุทธรูปหินทรายที่เกิดจากการนำหินทรายมาประกอบเข้าด้วยกัน จากหลักฐานการบูรณะครั้งสำคัญโดยกรมศิลปากร พบว่าพระพุทธรูปโสธรเป็นพระพุทธรูปหินทรายที่สลักเป็นชิ้นๆ รวม ๘ ชิ้น^{๓๗} แล้วนำมาประกอบเข้าด้วยกันโดยการปั้นปูนพอกทับและลงรักปิดทอง ซึ่งเป็นเทคนิคการสลักพระพุทธรูปหินทรายที่พบมากในสมัยอยุธยาตอนต้น จึงแสดงให้เห็นว่าการที่มีศรัทธาประชาชนมากราบไหว้อย่างมากนั้นขึ้นอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ และอภินิหารของพระพุทธรูปเป็นสำคัญ รวมทั้งอาจเกิดจากคติความเชื่อในการบูชาที่มีการขอพรและได้สมปรารถนา เช่น การขอลูก การขอให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จ เป็นต้น

พระพุทธรูปโสธร จำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

พระพุทธรูปโสธรเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางสมาธิ พระพักตร์ค่อนข้างกลมแบน พระขนงโค้งเล็กน้อย พระเนตรเล็กหรือและเหลือบลงต่ำ พระโอษฐ์เล็ก สีพระพักตร์ขรึมแบบอยุธยาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะเขมร มีอุษณิษะและพระรัศมีทรงสูง การทำพระรัศมีเป็นทรงสูงแบบนี้ น่าจะเป็นพระรัศมีเป็นเปลว พระวรกายส่วนท่อนบนโดยเฉพาะพระอุระเล็กเมื่อเทียบสัดส่วนกับพระเพลาหรือหน้าตักที่กว้างมาก สังฆาฏีเป็นแผ่นใหญ่และยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายแยกเป็นสองชายคล้ายเขี้ยวตะขาบ

^{๓๗} ข้อมูลจากกรมศิลปากร โดยนายสุวิชัย รัศมิภูติ อดีตอธิบดี กรมศิลปากร ผู้ควบคุมการบูรณะในขณะนั้น ดังปรากฏในลายเส้น

ทั้งเทคนิคการสร้างที่เกิดจากการสลักหินหลายชิ้นมาประกอบเข้าด้วยกัน และลักษณะทางพุทธศิลป์ เช่นสี่พระพักตร์เครื่องขริม สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่และยาวลงมาจรดพระนาภี อันเป็นลักษณะเฉพาะของ พระพุทธรูปหินทรายสมัยอยุธยาที่รับแรงบันดาลใจมาจากศิลปะเขมร การมีพระรัศมีเป็นทรงสูงหรือ เป็นเปลว จัดเป็นพระพุทธรูปแบบอุทธรุ่นที่ ๒ ซึ่งอยู่ในศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น กำหนดอายุได้ใน พุทธศตวรรษที่ ๒๐ สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของสมเด็จฯ กรมเจ้าพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชดำรัสถึง

๕. พระพุทธไตรรัตนนายก (หลวงพ่โต) วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระพุทธไตรรัตนนายก (หลวงพ่โต)
วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หลวงพ่โตที่จัดแสดงในห้องพระ

พระพุทธไตรรัตนนายก ประดิษฐานในพระวิหารหลวง วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีชื่อเรียกอย่างสามัญว่า “พระโต” “หลวงพ่โต” หรือ “หลวงพ่พนัญเชิง” ชาวจีนเรียกว่า “ซาปอกง” ตามพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวว่า พระพุทธรูปองค์นี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๖๗^{๓๔} ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ๒๖ ปี เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ลงรักปิดทอง สูงประมาณ ๑๙ เมตร ลักษณะพระพุทธรูปจัดเป็นแบบอู่ทองรุ่นที่ ๒ อันมีลักษณะพระพักตร์สี่เหลี่ยม เครื่องขริม ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว โดยเฉพาะลักษณะสำคัญของพระพุทธรูปแบบอู่ทองรุ่นที่ ๒ คือการทำพระรัศมีเป็นเปลว อันเป็นอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย ซึ่งในศิลปะเขมรและสมัยลพบุรียังไม่ปรากฏ

หลวงพ่พนัญเชิงนอกจากจะเป็นตัวอย่างสำคัญทางด้านรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ว่าที่พระนครศรีอยุธยาในสมัยลพบุรีนั้น มีชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อนแล้ว และกลุ่มชนดังกล่าวจะต้องเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่จึงสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ และจากรูปแบบศิลปะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มชนที่เมืองลพบุรี ดังนั้นจึงเป็นหลักฐานสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนข้อเสนอ

ทางประวัติศาสตร์ที่ว่าพระเจ้าอู่ทองน่าจะมาจากเมืองลพบุรี

^{๓๔} ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๑, “พงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ. (กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๑.

๖. หลวงพ่อพระใส

วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

หลวงพ่พระใส วัดโพธิ์ชัย
จังหวัดหนองคาย

หลวงพ่พระใสเป็นพระพุทธรูปที่แสดงลักษณะสำคัญทางศิลปกรรมในศิลปะล้านช้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นพระพุทธรูปสำริดที่มีความสำคัญคู่บ้านคูเมืองของจังหวัดหนองคายและชาวอีสานทั่วไป และเป็นพระพุทธรูปที่มีผู้ศรัทธามากที่สุดองค์หนึ่ง โดยศรัทธาเกิดจากตำนานการสร้างที่กล่าวว่าพระราชธิดา ๓ พระองค์ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชโปรดให้สร้างพระพุทธรูปขึ้นพร้อมกัน และปรากฏนามพระพุทธรูปตามพระนามของพระธิดาทั้ง ๓ พระองค์ คือ พระใส พระเสริม และพระสุก นอกจากนี้ตำนานยังได้กล่าวถึงการอัญเชิญพระพุทธรูปองค์นี้มาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทั้งนี้หลวงพ่พระใส ที่วัดโพธิ์ชัยนี้ยังเป็นตำนานเดียวกับพระใส พระใส (สายน์) และพระเสริมที่อัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ ซึ่งปัจจุบันประดิษฐานที่วัดปทุมวนาราม ทั้งนี้อาจมีประวัติความเป็นมาจากตำนานเดียวกัน รวมทั้งมีนัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การแสดงความผูกพันของกลุ่มชนชาวลาวในอีสานและในกรุงเทพฯ อีกด้วย

หลวงพ่พระใสที่จัดแสดงในห้องพระ

หลวงพ่พระใสถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มากที่สุดองค์สำหรับของชาวเมืองหนองคาย ชาวลาว และคนไทยทั่วไป สืบเนื่องจากที่วัดมีขนาดใหญ่ โดยเฉพาะวิหารหลวงพ่พระใสมีขนาดใหญ่มาก ออกแบบและสร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลปัจจุบัน ที่หน้าบันมีพระราชลัญจกรของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ประดับอยู่ การประดิษฐานพระใสประทับบนฐานชุกชีที่ยกสูงอย่างมาก และที่สำคัญคือมีบุษบกประดิษฐานประกอบด้วย เหล่านี้คงเป็นแบบแผนที่ได้ไปจากทางกรุงเทพฯ โดยเฉพาะการสร้างบุษบกประดิษฐานพระพุทธรูปนั้นมีมาแล้วตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ คือ พระแก้ว

มรดกและมานิยมสร้างอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทั้งนี้เนื่องมาจากพระประธานในสมัยนั้นมีขนาดเล็ก จึงต้องสร้างบุษบกประดิษฐาน และเป็นตามแนวความคิดเรื่องพระพุทธเจ้าต้องประทับในปราสาทด้วย

นอกจากนี้ยังสังเกตความศรัทธาได้จากการที่ทางวัดสร้างพระพุทธรูปพระใสจำลอง และพระพิมพ์หลายรุ่น หลายขนาด พร้อมมีหนังสือตำนานหลวงพ่อพระใส เพื่อให้ผู้ที่มากราบไหว้ได้เข้าติดตัวกลับไปบูชา ซึ่งก็มีผู้ศรัทธาเช่าเป็นจำนวนมาก

๗. พระนิรันตราย

ประดิษฐานที่หอพระสุลาลัยพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง

พระนิรันตราย ประดิษฐานที่หอพระสุลาลัยพิมาน
ในพระบรมมหาราชวัง

พระนิรันตรายเป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างครอบพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำที่มีผู้ค้นพบที่เมืองดงศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี และนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงให้ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ในหอพระเสถียรธรรมปริต และรอดพ้นจากการถูกผู้ร้ายโจรกรรมถึง ๒ ครั้ง (พ.ศ. ๒๔๐๓) รัชกาลที่ ๔ จึงพระราชทานพระนามว่า “พระนิรันตราย” และได้โปรดเกล้าฯ ให้ช่างหล่อพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิเพชรครอบไว้อีกชั้นหนึ่ง และเรียกพระนามรวมกันว่า “พระนิรันตราย”^{๓๙} ฐานชั้นล่างทำด้วยสำริดเป็นที่สำหรับรับน้ำสรงพระมีท่อนเป็นรูปศิระชะโคแสดงความหมายถึงพระโคตรของพระพุทธองค์ซึ่งเป็นโคตมะ^{๔๐}

พระนิรันตราย จำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

พระนิรันตรายเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะเฉพาะตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ ๔ คือการทำพระพุทธรูปกึ่งสมจริงที่มีการครองจีวรเป็นริ้วแบบธรรมชาติ ครองสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่เหมือนจริง อันเป็นการปรับรูปแบบของพระพุทธรูปให้เข้ากับแนวคิดแบบสังนิยม ตามทฤษฎีวิทยาศาสตร์ในเชิงเหตุผลซึ่งเป็นที่มาของการสร้างพระพุทธรูปในแนวสมจริงที่แตกต่างไปจากแนวอุดมคติโบราณ ทุกส่วนพระวรกายของพระพุทธรูปล้วนเป็นอย่างปฏุชนธรรมชาติ โดยสอดคล้องกับลักษณะของจีวรวิจิตร

^{๓๙} กอววรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร, **พระพุทธรูปสำคัญ**, หน้า ๘๗. อ้างจาก สมเด็จพระยาตำราภานุภาพ ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ

^{๔๐} หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล, “พระพุทธรูปสำคัญสมัยรัตนโกสินทร์,” **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ (ฉบับพิเศษกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี)** ๒๕๒๓, หน้า ๓๐.

ตามจริง^{๔๑} และสิ่งสำคัญที่ถือเป็นลักษณะเฉพาะคือ การไม่มีอุษณีษะ ซึ่งโดยรวมแล้วเหมือนกับ พระสัมพุทธพรรณี แต่มีส่วนที่ต่างกันคือกลุ่มพระนรินทร์รายจะเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร ส่วนกลุ่มพระสัมพุทธพรรณีจะขัดสมาธิราบ และสงฆ์ของพระนรินทร์รายจะใหญ่และเหมือนจริงมากกว่า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระนรินทร์รายพระราชทานไปตามวัดต่างๆ ที่เป็นธรรมยุติกนิกาย ๑๘ แห่ง เช่น พระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถ วัดราชบพิธฯ พระพุทธรูปประธานวัดบรมนิวาส พระพุทธรูปประธาน วัดเขมาภิรตาราม นนทบุรี เป็นต้น

---

^{๔๑} สันติ เล็กสุขุม, ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย (ฉบับย่อ) : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา, หน้า ๒๐๑.

๘. พระไพรีพินาศ วัดบวรนิเวศวิหาร

พระไพรีพินาศ วัดบวรนิเวศวิหาร

พระไพรีพินาศประดิษฐานในซุ้มบนชั้นประทักษิณของพระเจดีย์ประธาน วัดบวรนิเวศวิหาร ด้านทิศเหนือ พระไพรีพินาศมีผู้น้อมเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อยังทรงผนวชอยู่ใน พ.ศ. ๒๓๙๑ พระไพรีพินาศเป็นพระพุทธรูปปางประทานพร พระองค์ได้ถวายพระนามว่า พระไพรีพินาศ ด้วยทรงเห็นเป็นสัจย์จริงจนมีลายพระราชหัตถเลขาจารึกไว้ว่า (เขียนตามอักษรวิจิตรสมัยพระองค์ท่าน) “พระสถูปเจดีย์ลิลาลบัลลังองค์ จงมีนามว่า พระไพรีพินาศเจดีย์เทัญ” และ “เพราะตั้งแต่ทำแล้วมาคนไพรีก็วุ่นวายยับเยินไปโดยลำดับ” พระนามพระพุทธรูปนี้เกิดจากการที่พระองค์ทรงเมื่อเรื่องขัดแย้งกับเจ้านายพระองค์หนึ่ง ภายหลังเจ้านายพระองค์

นั้นต้องโทษ พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลด้วยพันภัยจากเจ้านายพระองค์นั้น

พระไพรีพินาศ จำลอง ที่จัดแสดงในห้องพระ

พระไพรีพินาศ มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร เหนือฐานบัวปางประทานพร พระวรกายอวบอ้วน ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน จากพุทธลักษณะสืบทอดมาจากศิลปะแบบปาละของอินเดีย และพบอยู่ในศิลปะชวาภาคกลาง ของประเทศอินโดนีเซีย จึงน่าจะจัดอยู่ในศิลปะชวาภาคกลาง ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ ลักษณะที่ต่างจากแบบที่พบโดยทั่ว ๆ ไปคือการแสดงปางประทานพรตามปกติต้องเป็นปางมารวิชัย รวมทั้งส่วนของพระเกตุมาลาและพระรัศมีก็ไม่ใช่รูปแบบดั้งเดิม ดังนั้นส่วนนี้ น่าจะเป็นงานที่สร้างขึ้นใหม่